

Spirala vîrstelor lirice

Noul volum de versuri al lui A. E. Bacosky spulberă deinițiiv prejudecata izolării sale de contemporaneitate. Investigată cu mijloace vulgarizatoare, privită din afară, lirica sa a fost citeodată obiectul unor rigori eticizante și atunci, firește, incrunarea criticistă a dizolvat esteticul în etic; erau cazurile cînd preocupările analizei acestuia, a tematicii formale arunca umbre asupra marilor virtuți artistice și cognitive ale poeziei sale.

Cu demnitatea plenară a datoriei civice înlăptuite poetul își afirmă apartenența specifică la timp: „Aud mereu în jurul meu cuvintele / prietenilor care-ar vrea să simt, / mai mult decît să le-nțeleg musturarea — / ... vorbele acelor ce-mi spun / că mai tirziu gîndi-voi poate altfel / stau rugînd în ploaie. N-am nevoie / de nici un mai tirziu... / ... Mai tirziu / vor gîndi pentru mine orașele tinere / pe care le-am iubit ca un frate mai mare, / chiar dac-am stat tăcut în preajma lor”. („Fiul risipitor”). Motivul risipirii generoase în folosul oamenilor, reluat cu obsesia unei „boli fără leac”, se regăsește tot atît de pregnant în „Doină tirzie”: („Oare-am fost fiul pierdut / Risipind bogății scilpitoare?”), amintindu-ne de folosirea simbolului cu aceeași semnificație în ultimul roman al lui Preda. Este o temă a vremii, cu care poetul face acum sinteza unor vîrste anterioare, cînd zbulciul creator „singur l-am vrut”.

Paradoxul destinului acestei creații constă în faptul că mai demult nu lipseau opiniile după care ar fi fost ermetică, asociată, intimistă, în timp ce după cîțiva ani aceeași păreri au virat cu o sulă optzeci de grade, caracterizînd-o drept „idilică”, clasicizantă, descriptivă. Aceasta, cu toate că diferențele poeziei lui Bacosky, de la etapa la etapă, de la volum la volum (începînd din 1957), nu sînt nici pe departe atît de spectaculoase.

O metaforă definitorie pentru mișcarea în timp și spațiu a poeziei sale și-o găsește Bacosky însuși, în „Cîntecul vîrstelor”, din actualul volum: „Cu ochii dilatați, vîd pretutindeni / forma spiralelor crescînd — eu însumi / pătrund ca o spirală declanșată / neliniștind fantomele. O spirală e fiecare vîrstă...”. Ni se pare a întezări autodefinitivă a unui mesaj nespiritualizat, extras dintr-un conglomerat ciclopic de impresii exterioare. Sensibilizarea vizuală a „spiralelor crescînde” ne amintește de selea absolută a cunoașterii esențelor, definită de Camil Petrescu „vedere a ideilor”, iar de Blaga drept metodă expresionistă, prin care ideea devine sentimentul dominant. Bacosky e considerat un contemplativ,

un creator de univers „vag exotic” și tradițional. Se pune întrebarea în ce sens un contemplativ? Pentru că observația sa s-ar opri la sensorial, la euforicul carpe diem? Dar atunci cum rămîne cu afirmațiile aceleiași critici, că ar fi un meditativ, un reflexiv, că are intuiția timpului istoric și nu individual, că adoptă o viziune romantică etc.? Poate — în sensul că preferă pastelistica, discursivitatea cu virtuți explicativ-descriptive? În acest caz însă s-ar ignora faptul — de asemenea recunoscut — că în lirica sa totul devine sugestie, vibrație interioară, însăși individualizarea poeziilor extrăgîndu-

A. E. Bacosky:
„FIUL
RISIPITOR”

du-se din individualizarea sentimentelor.

O altă accepție a „contemplativismului” său ar fi că el se refuză crispărilor, complăcîndu-se într-o atmosferă de senină împăcare. Și aici însă criticii se contrazic, căci „priveștieta interioară” a lumii lui Bacosky e caracterizată drept „vîntoasă”, înțepată, boreală, bîntuită de neliniști existențiale, de „incendii”, populată cu procesiuni de oameni etc. Este clar deci că poetul se consumă incandescent, dramatic, chiar dacă crispărea exclamativă, patetică lipsește, dintr-o nevoie de echilibru, de discreție, uneori sceptică (în ce privește utilitatea gesticei stridente), aleori melancolică sau nostalgică prin înțelegerea inexorabilei limite a individului.

Alți comentarii vîd în poezia sa romantism (din linia lui Novalis), pornind de la faptul că este egotistă, preocupată de individualizarea eului liric, dar în acest caz făcîndu-se abstracție de alicismul expresiei sale, de cultivarea înțelesurilor univoce, a sobrietății emotive. Poetul respinge aproape explicit, deși cu regret, înrădărea romantică atunci cînd spune în „Lied nou”: „Nu voi mai fi nicio-

dată al lunii visat / dansator melancolic. Iau piatra zvîrlindu-i-o-n iață...” etc.

Fără a da răspuns tranșant tuturor acestor opinii divergente, noul volum al lui A. E. Bacosky afirmă în continuare un drum liric propriu, necontaminat de tentația innoirilor conjuncturale. El cultivă o răceală superioară — discutabilă, desigur — iață de irenezia experimentelor propriie multor poeți talentați actuali. În măsura în care atitudinea e temperamentală, girată de autenticitatea simțirii și nu „poză distinsă” — cum au încercat să sugereze unii critici la apariția volumelor anterioare — nu se pot face exegeze decît din interiorul acestui „sistem” liric. ••

„Priveștieta interioară” a lumii lui Bacosky nu se dovedește unilaterală. Impresia de monotonie se obține din frecvența obsedantă a acelorași motive de bază, dar nu și din raporturile lor. Uneori produsul confruntării individ-timp este o ușoară neliniște a trecerii, punct de unde se angajează spirala meditației, a ascensiunii simțirii și gîndirii: „De boala mea te vindecî mai ușor / decît de vîntul mării și de răul / săgeților cu care te rănesc / tirziu cocoril...” („In alb”).

Scurgerea timpului este asemeni soartei pe care cel ce „aparține tuturor deopotrivă” caută să o depășească. Seea de a descifra enigmatul destinului-timp îl transpune într-o mitologie a cunoașterii din care demitizat prin previziune trebuie să iese viitorul. Într-o astfel de întreprindere reflexivitatea, gîndirea înscinată de probleme filozofice, luciditatea alectivă apar implicate unui mod de a exista. Visul, noaptea, ceața septentrională, tentația drumurilor, neliniștea fluidă a vîntului sau iurtunii, imaginea tonică a spiralelor, toate devin simptome ale aceleiași „boli” — obstinția înrîngerii timpului prin fixarea semnificațiilor trecutului: „Noaptea revine în albia ei / Haideții spun viselor mele, e timpul. / Răspîndiți-vă iar devorînd străveziul / spectru-al distanțelor. / Părăsiți-mă iar! / Invățați pe de rost toate căile lumii. / Invățați a cunoaște-n vîzduh / urma pașilor timpului... / O, vise, pătrundeți a-dine / prin tăcerea fecundă a nopții, / Numai voi îmi deschideți teazaurul tainic / al vorbelor mari: totdeauna, oriunde...” („Nocturna cu visele”).

„Alternanța specifică” a poetului ni se pare a fi nu între trecut și prezent, cum spune Victor Felea în „Sleaua”, (o asemenea alternanță este „specifică” nu numai lui Bacosky) ci între trecut și viitor. Poate că tocmai pe această punere „între paranteze” a prezentului s-au întemeiat unele obiecții de evazionism aduse poeziei sale. În realitate, dornică de viziuni sintetice, lirica de genul acesta presupune o înțelegere dialectică a prezentului, ca episod de relativă stabilitate, devenit din trecut și devenind viitor în oricare din momentele sale: „Viața mea toată n-a fost / decît o răscruce de drumuri și creștetul meu / n-a purtat nicodată alt nimb decît orizontul” („Drumuri în vînt”).

Prezentul se afirmă în măsura în care își proiectează memoria alectivă în viitor prin dezvăluirea selectivă a durabilității; continuitatea este deci a sentimentelor, a exemplului cu pondere etică. Așa se întîmplă în poezia „Indemn către cel care vine”.

Cîteva sînt motivele prin a căror reluare melopeică, înțelegere și variere obține poetul gama de sugestii; aceasta în mod corespunzător va fi restrînsă ca și atmosfera, monotonă. Problema este că pe alocuri frecvența leit-motivelor se transformă în repetarea iastidoasă a unor clișee sau vocabule. De exemplu, cuvintele „vînt”, „ceață”, „turtună”, „viscol”, „ploaie”, „drum”, „plopi”, „dureri”, „boală”, „toamnă”, „turn” revin uneori chiar în aceeași strofă de cîteva ori, impresia de circumscriere lexicală fiind la îndemînă.

Cromatică îndrăgită este cuprinsă mai ales între alb-negru, cu o lină gamă de gri-uri crepusculare, iar însingurarea nu este decît climatul în care se împlinesc gînduri grave despre și pentru oameni. Sînt cazuri însă cînd, această singurătate căutată nu este un pretext de reflecție, ci de autocontemplare, sau autoadmirație, tulburare, incertitudinile fiind mimate, ori poate simulate. Pentru o poezie care cultivă sinceritatea discretă, sobră asemenea discontinuități sînt jenante. O vagă senzație de oboseală a expresiei se schițează, urmînd prezența unor teme fără nuanțări remarcabile, în ultimele 3-4 volume ale poetului. Pentru o personalitate care nu-și propune performanțe exterioare, formale, innoiri de modă ci o amplificare de substanță a acoperirii emoționale, fixația psihică poate sugera o subiere a filonului liric și deci sistarea ascendenței expresive. Dar sîntem în iața unei poezii structurale, pentru care acuitatea intuiției timpului garantează.

ARGHEZI

R
G
H
E
Z
I

Am povestit altădată cum peste drum de biserică „Uspenia” din țirgul în care m-am născut, în fața farmaciei se afla totdeauna un om cu un papagal.

— Scoate bilețul la domnul! Un bileț pentru domnișoară!

Și cum între un bileț și altul, papagalul, mare cit un hulubaș, scuipa coji de la semințele ronțite pe care i le dădeau muncitorii ce așteptau acolo să găsească de lucru.

În ziua cînd împlineam patrusprezece ani mi-am cumpărat și eu un bileț de papagal. Un bileț mai altfel decît cele scoase cu ciocușorul de către papagalul de pe caterincă. Mai lung. Și cu director, Tudor Arghezi.

Intr-o cronică intitulată COCO, maestrul însemna:

„Pe flășnetă mea, mă gîndesc cocoșat în mine la țara mea depărtată, cotropită de soare, cu papagal stacojii, verzi și albi în ramurile pădurilor de portocali...”

Cutia mea cu bilete și lada mea cu cîntece de lemn...

Un italian bătrîn mă duce schiopătînd cu genunchiul sub caterincă. Mina lui învîrtește o sonată și pălăria lui salută, la sfîrșit, ca în „Rigoletto”.

M-am întîlnit în acele prime bilete cu Mihail Sadoveanu, cu Otilia Cazimir, cu Topîrcanu și cu amîndoi frații Teodoreanu. Păstorașii își începuse un carnet de gastronom, socotind apa o eroare și laptele, o necuviință.

Nu mult după aceea aveam să îndrăgesc poezia. Și de ce n-aș mărturisii-o, Pentru Eminescu. Pentru versurile:

Și te-ai dus, dulce minune,
Ș-a murit iubirea noastră —
Floare-albastră! floare-albastră!...
Totuși este trist în lume!

Mă întreb și-acum: Care minune? Care iubire? Nu știam ce e iubirea. Floarea încă nu venise. Vers cu vers, poezie cu poezie s-adunau și se așezau în memoria noastră: Glossă și Dintre sute de catarge, Somnoroase păsărele și Mai am un singur dor, aveau să se întipărească, o dată cu Scrișoarea III-a. Luceafărul avea să vină mai tirziu, ca o cunună.

Nu știam și nici nu-mi băteam capul să știu ce e aceea poezie, măcar că citisem, nu mai știu unde, că poezia e entuziasmul cristalizat sau că poezia e frumusețea desăvîrșită a lucrurilor și contemplarea ideală a acestei frumuseți.

Am aflat ceva mai tirziu, de la Victor Hugo, că poezia nu se găsește în forma ideilor, ci chiar în ideile și pe de altă parte de la Verlaine că arta poetică e de la muzicele avant toute chose.

Tot în acei ani căutînd un răspuns la întrebare: Ce este poezia? credeam că l-am găsit la Alfred de Musset:

Eterniser peut-être un rêve d'un instant;
Aimer le vrai, le beau, chercher leur harmonie;
Ecouter dans son coeur l'écho de son génie;
Chanter, rire, pleurer, seul, sans but, au hasard;
D'un sourire, d'un mot; d'un soupir, d'un regard
Faire un travail exquis, plein de crainte et de charme;
Faire une perle d'une larme...

Și cum la o asemenea vîrstă eram gata să punem la îndoaia tot ceea ce ni se dădea drept un adevăr absolut, tot așa de repede eram în stare să dau crezare lui Baudelaire, care socotea că orice om sănătos poate să se lipsească de mîncare timp de două zile, dar de poezie nicodată.

Mai tirziu cînd am deschis și-am citit Testamentul am înțeles mai bine ce e poezia:

Ca să schimbăm, acum, iniția oară,
Șapa-n condei și brazda-n călămară,
Bătrîni-au adunat, printre plăvani,
Sudoarea muncii sutelor de ani.
Din graiul lor cu-dennuri pentru vite
Eu am ivit cuvinte potrivite
Și leagăne urmașilor stăpîni.

Și nu erau doar simple cuvinte potrivite. Căci „Cîntarea” trezea amintiri, ostoaia dureri înăbușite, așternea peste dinsele resemnarea:

Apropiată mie și totuși depărtată,
Logodnică de-a pururi, soție nicodată.

Versurile lui, erau gîndurile, erau visurile noastre. Ele exprimau ceea ce și cum nu se mai exprimasem de la Eminescu încoace: Femeie scumpă și ispită moale / Povară-acum, cînd, vie, te-am pierdut, / De ce te zămislii atunci din lut / Și nu-ți lăsași pămîntul pentru oale?

Apoi veniră Florile de mucigai scrise „cu unghia pe ten-cuială”.

Sînt ani de-atunci, mai mult de zece, cînd i-am intrat pentru prima dată în casa din dealul Mărțișorului. Și-am fost de-atunci încoace martorul apariției Cîntării Omului și al lui 1907, plîngînd de bucurie într-o joi dimineața pe pagina „Gazetei literare” unde erau tipărite cuvintele de aur ale acelei poezii intitulate „Bunădimineață, primăvară”. Din cînd în cînd, din colțuri depărtate, de peste granițele țării primesc cite o carte poștală.

Acum la sfîrșitul acestor însemnări, mărturisesc bucuria înțelegerii peste ani, a ceea ce Tudor Arghezi scria într-unul din Biletele sale de papagal, în 1928: „Poezia păstrează sufletelor care se împărtășesc cu ea... acea tinerețe de naivități scumpe și de încrederi în viață și în purtătorii vieții, care nu a dezvățat cîmpia și muntele să scoată flori și parfume, alături de minerale și petrol. Ea face posibilă rezonanța intelectuală și suavitățile existenței, înlătură scepticismul care prăbușește pe oameni, garantează culturii o împrăspătare continuă și omului, locuitor al unui mare miracol zilnic mai întins, facultatea de a-l simți. Scrieți, cîntați și trăiți.”

La sîrbătoria lui, la sîrbătoria care ne strînge pe toți laolaltă, îi dorim din toată inima să trăiască și să scrie, să scrie mereu.

Căci poporul romîn, care-i păstrează o dragoste nefermărită trăiește. Trăiește, muncește, citește și cîntă.

Constantin Prisnea